

ПРЯМА І ПРЕДСТАВНИЦЬКА ДЕМОКРАТІЯ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність теми. Поняття «демократія» існує більше двох тисячоліть. Незважаючи на те, що термін «демократія» є загальним твердженням, в світі так і не існує єдиного визначення щодо зазначеного поняття. В сучасному світі, це слово дуже часто використовують політики, вчені, журналісти, у зв'язку із змінами в суспільно-політичному житті.

Зміст поняття «демократія» по ходу історії вдосконалювалося і доповнювалося залежно від успіхів реалізації демократичних принципів у конкретних державах і ускладнення політичних систем. У політичній науці є дуже багато змістових та вірних тверджень, щодо визначення демократії. Одним із найпоширеніших розумінь демократії як форми державного устрою, заснованої на визнанні народу джерелом і носієм верховної влади. Але, по суті, демократія – це форма державного правління, політичний режим, за якого єдиним політичним джерелом влади в державі визначаються її громадяни. Британський державний діяч У. Черчілль вважав, що демократія – найгірша форма правління, за виключенням всіх інших.

Демократія визначається певними фундаментальними принципами, які застосовуються в суспільстві. Основним принципом демократії є визнання того, що всі люди рівні і мають певні права.

У політичній науці розрізняють інститути прямої (безпосередньої) демократії, які забезпечують пряме або безпосереднє волевиявлення у питаннях державного і суспільного життя (реалізуються через референдуми, плебісцити – пряме голосування, всенародне обговорення, вибори), й інститути представницької демократії, що забезпечують реалізацію волі громадян через обраних ними представників – депутатів та інших виборних осіб.

Мета дослідження: порівняльний аналіз прямої та представницької демократії.

Об'єкт дослідження: правова природа демократії як соціального явища.

Предметом дослідження: інститути прямої (безпосередньої) та представницької демократії.

Зміст поняття «демократія» в політичній історії змінювався залежно від реалізації демократичних принципів у конкретних державах. У політичній науці існує велика кількість змістовних визначень демократії. Цим терміном визначається: форма державного устрою, політичний режим, світогляд, метод функціонування політичної системи, процедура, спосіб досягнення компромісу, форма народного волевиявлення, гарантованість інтересів меншості. [1, с. 106].

Дискусії щодо того, який політичний режим є найкращим для розвитку певної держави – невичерпні, а їх актуальність зростає перед виборів, системних криз, владних суперечностей, політичних колапсів. Найбільш обговорюваними у всіх проявах та спробах власної реалізації, а також найменш прогнозований – демократичний режим, а відповідно, і форми правління, що при ньому діють. На даний момент питання визначення ефективності того чи іншого політичного режиму є предметом обговорення у медіа [2, с. 64].

Відомо, що формування демократичної системи в Україні почалося у 1991р. із врахуванням історичного досвіду українського державотворення. Парламент України почав діяти на професійній основі як єдиний законодавчий та вищий представницький орган.

В Україні модель демократії, яка сьогодні діє, поєднує пряму і представницьку форми і має необхідне для цього правове підґрунтя. Схожі положення щодо проведення референдумів і виборів визначені чинною Конституцією України (ст. 69–74) та регулюються додатковими законодавчими актами, постановами.

Залежно від того, хто – народ безпосередньо чи його представники - здійснюють власні функції, виділяють дві основні форми демократії: пряма (безпосередня) і представницька (репрезентативна). До прямої форми демократії ми відносимо всі типи самостійної конвенціональної (законної) участі особистості в політиці, а саме: вибори, референдуми, ініціативи, відкликання, мітинги і т.д.

Представницька демократія - це здійснення влади уповноваженими представниками народу для прийняття владних рішень [5, с. 128].

Ці представники можуть функціонувати спільно або як відповідні органи, або як чиновники. Вони мають представницькі мандати, які вони отримали на виборах. Таким чином, прямі вибори, одна з форм прямої демократії, поєднуються з представницькою демократією.

Пряма демократія - це здійснення народом влади шляхом голосування або підтримкою пропозицій (ініціатив), які можуть призвести до прийняття рішень влади [5, с. 128].

У науці конституційного права пряма демократія розглядається як безпосередня участь мас у вирішенні питань держави і суспільства. Пряма демократія визначається як соціальні відносини, в межах яких здійснюється широкий спектр шляхів участі громадян у управлінні справами держави і суспільства, внаслідок чого воля народу безпосередньо впливає на формування та здійснення державної політики, а також створює репрезентативну систему і рішуче впливає на її функціонування. Отже, по суті, пряма демократія є прямим вираженням волі народу. Пряма демократія також розуміється як самореалізація людьми своєї власної волі власних інтересів, власної долі або стосовно інших народів і держав з їхньої згоди, за допомогою політичних партій, їхніх коаліцій або інших компонентів механізму прямої демократії або без них. Важливою умовою для розуміння сутності прямої демократії є також те, що вона може здійснюватися людьми в цілому (у разі проведення парламентських і президентських виборів, всеукраїнських референдумів), а окремі частини або спільноти [5, с. 91].

Таким чином, оглядово виділивши окремі напрями застосування прямої і представницької демократії в українській політиці, можемо побачити межі їх дієвості. Хоча норми їх використання прописані та визначені відповідними законодавчими актами, вони не завжди вказують на механізми реалізації задекларованих принципів і не передбачають способи відповідальності за наслідки, до яких вони ведуть. У цьому ми бачимо обмеження демократії.

Питання обмежень прямої і представницької демократії визначається співвідношенням цих форм зі сталими теоретичними нормами політичної науки і задекларованими принципами у законодавстві України та порівнюється з реаліями суспільно-політичного життя. Можемо дискутувати про переваги та недоліки цих обмежень, але констатуємо факт їх присутності в межах української політики і законодавства. Ускладнення суспільних відносин і політичних процесів спричинило до переваги представницької демократії над безпосередньою.

Список використаних джерел

1. Томахів В. Я. Політологія: навчальний посібник. Т.: ТНЕУ, 2017. 106-113 с.
2. Лобер В. Демократия : исторические корни, содержание и тенденции развития . М. : Знание, 1992. 64 с.
3. Закон України «Про вибори народних депутатів України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>
4. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.gov.ua>.
5. Харута В. Ф. Народне вето як інститут безпосередньої демократії: дисертація. У.: УжНУ, 2020. 128с.